

דיני הכנה מיום טוב לחברו והכנה משבת ליום טוב

מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין

ערב שבת קדש פרשת במדבר – ערב שבועות תשע"ח

קיימא לן שאסור להכין משבת לחול וכן מיום טוב לחול, וכן אסור להכין משבת ליום טוב שאחריו. ויש להבחין בדיני הכנה כאשר יום טוב חל לפני השבת שאז עושים עירוב תבשילין להתיר ביטול והכנה מיום טוב לשבת¹, לבין כאשר יום טוב חל אחר השבת [שאז אין ע"ת] וחל איסור הכנה משבת ליום טוב². וכן כאשר ישנם ב' ימים טובים שאסור להכין מיום טוב אחד לחברו דשמא הראשון קדש והשני חול, וכן בשני ימים של ראש השנה שדנים אותם כב' ימים טובים של גליות. הצד השווה בכל אלו הימים שאסור לעשות מעשים שיש בהם הכנה מיום אחד לחברו. ויש לברר מה הדין בכמה נידונים שכיחים וחדשים שלא התבארו די הצורך בדברי פוסקים, וכגון הוצאת מאכלים מהמקפיא לצורך סעודת הלילה שאם ימתין מלהוציאם אחר צאת הכוכבים לא יוכל להשתמש בהם לצורך סעודת הלילה. ויתבאר להלן שיש להבחין בזה בין הכנה "ניכרת" לבין הכנה "שאינה ניכרת"³.

הכנה מיום טוב ראשון לשני ומשבת ליום טוב

כתבו הפוסקים שאין לעשות אפילו הכנה קלה בשבת לצורך חול, ואפילו להביא יין מיום טוב ראשון לצורך יום טוב שני אסור. אמנם בשעת הדחק כאשר קשה להביא את היין בלילה יש מהפוסקים שהתירו להביא את היין ביום טוב ראשון ובתנאי שיעשה זאת בעוד היום גדול שאז אין הדבר ניכר שעושה לצורך הלילה, וראה הערה¹.

¹ נחלקו הפוסקים לענין הבא לעשות ביום טוב לצורך שבת פעולה שאינה מלאכה כגון הדחת כלים האם בעינין ההיתרא דעירוב תבשילין, או מכיון שקדושת שבת חמורה מקדושת יו"ט מותר להכין לשבת אף בלי ע"ת. [עיי' במשנ"ב סי' ש"ב ס"ק י"ז בשם א"ר בשם רש"ל בשם מהר"ש, ובשעה"צ סי' תרס"ז ס"ק ז' בשם שע"ת בשם א"ר שהצריכו ע"ת גם כאשר עושה מעשים שאין בהם מלאכה, ועיי' בחידושי רע"א לשו"ע סי' ש"ב על דברי המג"א ס"ק ו' שהביא מהמשנה שבת דף קי"ג ע"א שמבואר דמותר לעשות מעשה הכנה שאין בו מלאכה מקדושה קלה לקדושה חמורה].

² עיי' משנ"ב סי' תרס"ז ס"ק ה' דאין מחפשין הס"ת משבת ליו"ט, ומקורו במג"א שם בשם מהרי"ל.

³ והדברים נתבארו בארוכה בספר ארחות שבת בפרק כ"ב. וכאן הבאנו כמה הלכות נצרכות ומצויות.

¹ חיי אדם כלל קנ"ג ס"ו, והביאו המשנ"ב סי' תרס"ז ס"ק ה'. והנה הח"א ייסד את דבריו על ג' ראיות: [א]. בגמ' עירובין דף לח: מבואר דביו"ט שחל בערב שבת אפשר להניח עירוב תחומין ביום טוב כדי לקנות שבייתה לשבת, ומוליק את העירוב עמו עד המקום שרוצה להניחו שם, וכן נפסק להלכה בשו"ע סי' תט"ז ס"ב, ומקשה הח"א למה אין בזה איסור הכנה שמוליק את העירוב לצורך מחר, ונהי דמיירי באופן שאינו אומר בפיו שזה עירוב כמבואר בגמ' שם מ"מ למה לא יאסר מצד עצם ההולכה. אלא מוכח שעצם ההולכה שריא, וכתב החי"א שזה משום שההולכה היא מעשה קל, שאינו בגדר גמר ענין [ולכאור' יש לדון דהא בגמ' שם איירי ביום טוב שחל להיות בערב שבת ובזה הוכיח רעק"א שאין איסור הכנה כלל כיון שהוא מקדושה קלה לקדושה חמורה, וכפי שנתבאר לעיל הערה רמ"ג ואף האוסרים הכנה גם מיום טוב לשבת מ"מ ע"י עירוב תבשילין שרי, ובגמ' שם מיירי לכאורה שהניחו עירוב תבשילין דאל"כ איך העבירו את העירוב ברה"ר, ומה שנקטה הגמ' שם שיש איסור הכנה אף מיו"ט לשבת היינו הכנה דרבה כמבואר שם בסוגיא, וזהו דין אחר שאינו נוגע כלל לאיסור

הכנה משבת לחול כמבואר לעיל בהערה רל"ז]. [ב]. עוד הביא הח"א ראייה מדברי רש"י ביצה דף מ. ד"ה לא יוליכו שמבואר שמוותר לאורחים שהתארחו אצלו ביו"ט ליקח בידם מנות לצורך הלילה, כשאין בזה איסור תחומין, עיי"ש. ולכאורה צ"ע איך מותרת ההולכה לצורך הלילה, דאפילו אי מיירי שהלילה הוא יו"ט שני מ"מ לגבי יום טוב ראשון חשיב כחול, אלא מוכח דהכנה קלה כהולכת מנות שריא כשעושה זאת כשעוד היום גדול ולא ניכר שעושה זאת לצורך הלילה [ולכאור' יש להקשות טפי על רש"י דאיך הוליכו בידם מנות ועברו על מלאכת הוצאה ביו"ט לצורך חול, ואם נפרש דמיירי שאכלו את סעודת הלילה מבעוד יום אתי שפיר דאין זו מלאכה לצורך חול, אך א"כ אין ראייה שמוותר בכה"ג להכין מיו"ט לחול]. [ג]. עוד מביא הח"א את המהרי"ל המובא במג"א סי' תרס"ז ס"ק ג' שמוותר בשמיני עצרת אחר הסעודה שאכלו בסוכה [בחול] להוריד את הכלים מהסוכה אל הבית, ואם יש שולחן העשוי מטבלה העומדת על רגלים מותר להורידו לבית משום כבוד יום טוב אחרון, שלא יצטרך לשהות הרבה בסידור הבית כשיכנס יום טוב אחרון, ובלבד שלא יסדר את השולחן לצורך הלילה, ולמד מזה החי' אדם שכאשר עושה מעשה קל של העברה ממקום למקום בלי לגמור את הדבר, שאינו עורך את השולחן על הרגלים, הרי זה מותר. ומ"מ לא התיר הח"א כל זה אלא בשעת הדחק, שטורח הוא לעשות את הדבר בלילה, ולצורך מצוה, דהיינו לצורך יום טוב שני, ולא לצורך חול.

ולכאורה יש מקור נוסף לעצם ההיתר של עשיית מעשה הכנה קל כשאין הדבר ניכר שעושהו לצורך חול בדברי המג"א סי' שכ"א ס"ק ו' וסי' ת"ק ס"ק י"ג, עיי"ש שהביא דברי גדול אחד דמותר ליתן מים בשבת ע"ג בשר שלא נמלח ואם לא יתנו עליו מים לא יוכלו למולחו ולבשלו רק לצלותו, וראייתו ממה שפסק הרשב"א בשו"ת ח"ד סי' ע"ג דמותר ליתן מים ע"ג ירקות שלא יכמושו, וכן הובא להלכה בשו"ע שכ"א י"א, וה"נ מותר ליתן מים ע"ג הבשר שלא ייבש הדם שבתוכו. והמג"א חלק על ההיתר הזה וכתב ג' טעמים לאיסור, ובטעם הג' כתב דיש לאסור את נתינת המים על הבשר משום איסור הכנה, ואף שהוא מעשה קל, שהרי הפוסקים אסרו גם הבאת יין לצורך חול, ואף דמותר ליתן מים על גבי ירקות כשאינו בא לאוכלם בו ביום – התם לא מוכחא מילתא, כיון שהם ראוים לאוכלם היום, משא"כ בבשר דמוכחא מילתא דלצורך חול הוא. ובסי' ת"ק ס"ק י"ג כתב המג"א דביו"ט מותר ליתן מים על הבשר כדי שלא יעברו עליו ג' ימים משחיטתו, דכיון שמוותר לבשל את הבשר ביום טוב הרי זה דומה לירקות שמוותר ליתן עליהן מים שלא יכמושו, והקשה המג"א דא"כ למה אסור להדיח כלים בשבת אם אינו צריך להם היום, והרי הכלים ראוים לשימוש

הוצאת אוכלים מהמקפיא לצורך יום טוב שני

מותר בשעת הצורך להוציא ביום טוב ראשון אוכלים מההקפאה על מנת שיעמדו באויר החדר ויפשירו, והיינו כשעושה זאת לצורך סעודת ליל יום טוב שני, ודוקא אם מוציאם מההקפאה בעוד היום גדול, שלא ניכר הדבר שעושה זאת לצורך הלילה. היתר זה נאמר רק באופן שאם יוציא את האוכלים האלו לאחר שתחשך לא יהיו הם מוכנים לסעודת הלילה.⁷

הכנסת בקבוקים למקרר לצורך יום טוב שני

מותר בשעת הצורך להכניס ביום טוב ראשון בקבוקי יין או שאר משקים לתוך המקרר לצורך סעודת ליל יום טוב שני, והיינו דוקא באופן שעושה זאת בעוד היום גדול, שלא ניכר הדבר שעושה לצורך הלילה. היתר זה נאמר רק באופן שאם יתן את הבקבוקים במקרר לאחר שתחשך לא יספיקו להתקרר לסעודת הלילה.⁸

נתינת מאכלים במקרר ובמקפיא

מותר להחזיר אוכלים ומשקים למקרר אחר גמר הסעודה ואין זה בגדר הכנה משבת לחול, טעם ההיתר משום שהמקרר הוא מקומם של האוכלים האלו והרי זה מותר אף באופן שלא יפסדו אם ישארו מחוץ למקרר.⁹ ולענין נתינת המאכלים שנשתיירו מהסעודה במקפיא ראה הערה¹⁰.

הדחת כלים

אין להדיח כלים מיום טוב לחברו ומשבת ליום טוב אלא לאחר צאת החג או השבת, הכנה זו היא הכנה הניכרת ואין היתר לעשותה לצורך יום אחר.

חימום מאכלים

וכן אין לבשל או לחמם מאכלים מיום טוב שני לחברו,¹¹ וכל שכן שאסור לעשות כן בשבת מחמת איסור בישול ודיני שהייה חזרה והטמנה. ולכן נהוג בהרבה מקהילות ישראל לאחר את זמן תפילת ערבית ביום טוב שני של ראש השנה וכיוצא ב, כדי לתת שהות לנשים להדיח את הכלים ולהכיין יותר בנחת את צרכי הסעודה.

מאימתי מותרות הנשים בעשיית מלאכה

אין לנשים לעשות מלאכה אלא לאחר זמן צאת שבת או יום טוב המופיע בלוחות וזאת לאחר שתאמרנה ברוך המבדיל בין קדש לקדש.¹²

הכנה על ידי נכרי

מותר לומר לנכרי בשבת או ביום טוב לעשות מעשים שאיסורם הוא מחמת דיני "הכנה" וכגון להדיח כלים ולסדר את השולחנות וכדומה כאשר הדבר נצרך לסעודת יום טוב, אבל אסור לומר לו לעשות מלאכות גמורות.¹³

היום ולא מוכחא מילתא שעושה לצורך חול, ותירץ דהדחת כלים שאני דהתם עושה מעשה בידים ומדיחן, משא"כ כאן שרק נותן על הבשר מים. ומבואר במג"א שנתנית מים על גבי בשר חשיבא מעשה קל ומותר לעשותה אף לצורך חול אם לא מוכחא מילתא שעושה זאת לצורך חול, כגון ביו"ט, ולפי"ז מסתבר דכ"ש שמותר להביא יין בעוד היום גדול אם אין הדבר ניכר שעושה זאת לצורך חול, וכן משמע לכאורה מתוך מהלך דברי המג"א הנ"ל בסי' שכ"א, וצ"ע למה לא הביאו החי"א והמשנ"ב את דבריו, ונ"מ שיהא מותר לעשות זאת אף שלא בשעת הדחק ואף שלא לצורך מצוה.¹⁴ טעם ההיתר ע"פ החי"א המובא לעיל הערה ב', וה"נ הוצאת המאכלים מהמקפיא הוי מעשה קל של הכנה, ולא מוכחא מילתא שעושה לצורך הלילה.

⁷ גם דין זה מבוסס על החי"א המובא לעיל הערה ב'.

⁸ כן נראה מסבר דהחזרת דבר למקומו אינה בגדר הכנה כלל. והטעם משום שהמחזיר חפץ למקומו אינו עושה זאת כהכנה לשימוש הבא אלא כסיום השימוש שהשתמש בו היום, לכן אין בזה שם הכנה ונאין לשאול דא"כ יהיה מותר להדיח כלים אחר הסעודה משום שעושה זאת בתורת סיום לשימוש בכלים ולא כהכנה לשימוש הבא, דהדחת כלים היא מעשה חשוב ולכן בכל ענין ה"ז נידון כהכנת הכלים לשימוש הבא.

⁹ יש לדון אם מותר ליתן מאכלים שנשתיירו מהסעודה במקפיא כדי להקפיאם ולשמרם, דכיון שבדר"כ מחזירים מאכלים מעין אלו למקרר ולא להקפאה וא"כ כשנותנם במקפיא הרי זה מעשה הניכר ומוכיח שכוונתו לשמרם לצורך אחר השבת ונולד דמי לנתינת מים על ירקות שלא יכמושו שהתיר השו"ע סי' שכ"א ס"א, דהתם לא מוכחא מילתא שעושה לצורך חול שהרי הירקות ראויים להיום, וגם אין זה ברור לדמותו להצלה מהפסד כמו שמותר להעביר כלי מחמה לצל או להציל מן הדליקה, עיין ארחות שבת פכ"ב סעיף קע"ו, שהרי אין לפנינו דבר המזיק שנוכל לראות את נתינת האוכלים בהקפאה כהברחה מהמזיק, אלא נעשה כאן מעשה חיובי

על מנת להצילו מהפסד, ולכאורה יש לדמותו לנטילת השומן דאסירא כשאינה לצורך היום, עיין שם הערה רס"ז, ומאידך גיסא יש לומר דהמקפיא הוא מקום אחסון למאכלים כשם שהמקרר וארונות המטבח הם מקומות אחסון, ולכן אפשר שמותר ליתן בתוכו אוכל הנועד לזמן מרובה, וצ"ע. ובאופן שאין לו מקום במקרר רק במקפיא נראה פשוט דמותר להניחו במקפיא. ואת"ל שהנתינה במקפיא מותרת נראה דמותר ליתן גם מרק וכיוצא ב אף שיקפא ויהפך לקרח, דעיין מש"כ בספר ארחות שבת פרק רביעי סעיף נ"ב דרביים מתירים להקפיא מים בשעת הצורך, ואף להאוסרים אין האיסור במעשה ההקפאה אלא בטלטול הקרח שנוצר בשבת מטעם מוקצה ונולד, ובנ"ד רק נותן את המרק בתא ההקפאה ואינו מטלטלו אחרי שקפא.

¹⁰ ובאופנים אלו מלבד איסור הכנה יש בדבר איסור חמור יותר של בישול מיום טוב ליום אחר.

¹¹ עיין סי' רצ"ט סעיף י' וברמ"א שם. ולעניין עשיית דברים שאין בהם סרך מלאכה וכל איסורם הוא רק מחמת איסור הכנה, עיין משנ"ב שם סוס"ק מ' בשם א"ר שמותרים לעשותם גם מבלי אמירת ברוך המבדיל, דכיון שכל איסורם הוא מחמת הכנה וכיון שכבר נתקדש היום הבא שרי.

¹² טעם ההיתר באמירה לנכרי הוא משום דהוי בכלל שבות דשבות לצורך מצוה, והיינו לצורך סעודת ליל יום טוב. ונאף שנקטינן שיש איסור הכנה משבת לחול אף על ידי נכרי, עיין ארחות שבת פרק כ"ב סעיף קצ"ד ובהערה שם, היינו בסתם הכנה לצורך חול, אבל כאשר הדבר נוגע לצורך מצוה שרינן ככל שבות דשבות לצורך מצוה כמבואר בשו"ע סי' ש"ז ס"ה.